

ACC. N:R M. 9297:1-17.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne Upptecknat av: Herman Nilsson
Härad: V. Gärne Adress: Skattena box 231, Håsselholm
Socken: Hoby Berättat av: _____
Uppteckningsår: 1944 Född år 1877 i Skånings förs.
härings län

Konkreta julseder.

s. 1-17.

L. u. F. 34.

Konkrete Julteder.

1. Skövent firades ej här på orten, utom att gick det grävdagliga, utom förberedelser till den stundande julen.
2. Lucia firades ej, utom en och annan ungdom omlalade, att de försökte att under Lucia natten få en inblick om sin tillkommande.
3. I mitt hem främst min barndom som drar sig bortåt senio är i ett handelsverkare på landet. Där vi i svinstian hade en god förtrostan och väntade en god tillhörning i matförsädet, och varit en god gäst och fått den omsorgsfullaste värd, de sista fjorton dagarne bakade ett helt bak bröd som han skulle förtära innan han slaktades, och var och varannan dag mätte mätte med mättbandet och när grisen mätte 48 tum rundt ikring vid främre benen, då hade grisen 8 pund fläsk. Han slaktades en fjorton dagar innan jul för att vara det understökta innan de andra jultöknigen påbörjade. Dagen innan grisen skulle slaktas, skulle grisen inte vara någon mat, för han skulle vara tom i tarmarna. En morgon tidigt skulle grisen lämna det jordiska, när slaktaren kom, och två man till handräkning att

Skälla: grisen när slaktaren stack honom, men först skulle de in
att dricka kaffe som mor kokat och hade tillreds, far bjöd fram
till bords kaffegöken dracks, sedan gick de ut och tog grisen i
omvårdning, efter mycket skrik av grisen blev det tyst, och att
uppdelat fläsk, grösa, paeke, ^{potatis} pressylta, svinblåsen, fick barnen
att blåsa upp och hänga till löpning och stoppa ärtor i, var där snälla
pojkar så brukade de binda "svinablåsen": rumpan på en psatt, så
tog han första priset i löpning, far det försökte jag, om katten fick
det vet jag nu inte, men jag fick av mor och det blev på "öronen".
Svin gallan tog i förvar först såg de på den hurudan vintern
skulle bli för den blivande vintern, sedan tog mor hand om den
den skulle läggas på brännvin, och var bra mot frästskador,
Efter slakten blev treat att få sent av timme och bomullsvaror.
Sedan bakades förra grovbröd ett bra bak, sedan sikte bröd,
och halofint, och fint vetebröd, de stogs upp i långa stänger
och starrs i små skivar att sedan förpackas och blev s.k. skarpor.
På Fas om bakning och det kan mor med besöm säga att de äldre
husmödrarna i Göringe bakade bröd av sådan delikat beskaftenhet

att man smorstades i landet förde att få söka efter det smake
I att symnerhet var det förpälmandet med det grova brödet "susabrödet"
som man kallade det. Vi vill inte pasta skuggan på det yngre släktet,
men fråga förde vara, om man icke genom en hel del experimenterande
efter recept vid huskällstusser och läsring av kokböcker,
så att säga, tappat bort greppet på det goda och välsmakande
vardagsbrödet, som deras mödrar eller farmödrar på ett så
förbräffligt sätt kunde framställa.

Finsiktadt bröd hade man sällan i bödehemmen, och torp och
konstverks stugarna, vid de stora högtiderna jul, påsk och
pingst och i många hem var det endast till jul, och då var
det förra julafton man fick sikebröd fulldagsmorgen fick
man det till kaffet och då åt man det utan att stryka smör
på brödet, men i slutet på julen tog man smör på brödet,
där kom man se, att efter några dagars välsevad, "så är inte
det bästa godt nog."

Till varje jul bakades flenätter till uttra man i stället för
smör begagnade flöt som de bakades i.

Till högtiderna bakades också en sorts bröd av fin siktad rågmjöl kallat "sussöu". Man tillsatte degen till detta med en mindre bit sure, och det var vanligt, att degen sedan skulle stå natten öfver. För vetebrödsdeg bakades till julen, vetebröds gubbar och päringar, att hänga i granen, men senare kom finare sådana bakade av bagare, uppmålade mera tilldragande, men dessa fick hängas högre i granen, annars blev det till en lätt bytte för småtingar.

Bryggden var en storstad tillställning i bondhemmen, men i en mindre hushåll behöfves ej så mycket.

En kar varämer de lade en par träpilar, där på dem ställde de en större siät och i den lade de lite färsta megrenar och öfver dem lite halm, och på det lade de malt och humle, och kokte ^{de} kyp vatten i en kittel, och slog det i siäten öfver malt och humlen när de törnt kitteln öste de det i grytan igen, och bakades fem gyltar. Då bryggden var lagom sval tillsattes jäst som tagits från föregående bryggd. Man sökte om bryggden särskilt väb och skulle stå i karer

maten över. Vid tillställsen med jäst höjde man tacken och
fittar över, så att bygden höll sig varm. Därefter avstummades
den ovanpå flytande jästen varefter ölet hölmades på en i
förhand med en lake sen gjord fräsepung. Den jäst som flöt
ovanpå ansågs vara den bästa. Vid bakning av vetebröd eller
finare rågbröd användes denna. Juldrickat var alltid starkare
än det alldagliga drickat som de sade då om julen kunde
de få dricka på somliga ställe, som när de drack det så hängde
läpparne ihop. Drickatrusen stod alltid på bålet i välmående
bondehem, och i torparstugorna, och hantverkare hemmen, var
det också vanligt julen över. Jag tänker många gånger om
man kunde få sådant välsmakande godt dricka som man
fick i barndoms hemmet, och särskilt vid "jule tid". I
många fattiga skogs torpare hem, bryggdes de dricka på en bär
som var godt och hälsosamt, men en del fick ej bästa smaken av
det, men det var ju stilmad på olika tillredningsmetoder.
Ljusstörning, var på en del ställe i min barndom till och med
hemma, så till jul stöpte de några talgjus uppblandade med avfett

från statet, men stearinljus var ju samma i handel och vore
mycket i bruk, till högtidliga tillfällen, men i vardagslag var
ju fotogen den brukliga för den var ju ett billigare lysmedel.

Till julen fräggs så mycket ved som räcker till efter nyår,
för allt arbete utom det nödvändigaste, såsom djuren skötsel o.d.l.
för det skulle vara så stilla som möjligt, utan guldgitlen efter
juldagarna, och ungdoms lekar på deras lekstugor som var i
en och annan bondgård!

På julaftons dagen tvättade folk sig grundligt från topp
till tå.

Några dagar för jul gjordes inköpslandthandels affären
då vandrade folk hela dagen för att göra sina uppköp, handt-
verkare, och tjänstemän som handlade allt i affären, fick en
pukklapp av handlasen, såsom sovsåsar ^{duv} en kaffe-koppar m.m.
allt efter som de önskade, och för kunde få en låda cigarrer,
och till och med näverdosan stoppad med snus, jag fick
en present asta med hemlighet i; asten var förseglad men
var nyfiken när man kom hem, och skulle se vad där var i

den var av tändsticks askes storlek, när jag öppnat den var där i en liten papperpåse små gröntliknande sockerpiller, och ett papper med något som spände nerverna, här är förmågen helan förfädd jag, när jag fått upp den så var det en fingerling alla förhoppningar varo grusade, hade det varit en klocka ändå tänkte jag.

Och några dagar före jul tog mor och reste till Hålsjöholm och gjorde inköp, och särskilt skulle far ha sitt brännvin brännvin, det köpte mor i en ny spann det var en kanna brännvin det såg gult och vackert ut, och far tvillade på brännvinet i flaskor, och när han fått flaskorna fulla var där en bra sup över, och han såg de mätt bra så där blev en sup över.

Dagarna före jul kom brannhandlare och försälde julpapper, med olika möter med skämtsamma bilder av gamla kvinnor som förmålades till unga jungfruer, religiösa bilder Belshams stjärnan, barnet i krubban, brölloret i Kona, och sprättgubbar att hänga väggen, fullbreven spikades upp på julaftons dagen, och hängdes på väggarna till knut. Samma dag skulle järntakelugnen Svärsta och prutas upp, det var ugnen med Simson och lejonet på framsidan,

på sidorna var och Sankt. Görans strid med draken och Adam och Eva i paradiset.

4. Det var vanligt vid jul att sätta fram enar vid ingångsdörrarna, Fägelkärvarna sattes upp på gården i trån.

5. Julbreven spikade upp på väggarna; I äldre tider, innan julgranen kom i bruk, tillvredes konstnärliga palmfrön som hängdes i taket i storslugan, och i den låga torpslugan.

6. Sedan skynningen inträtt och hemstojta ^{blev} tända i sina slakar, dukades julbordet, en stor drämsduk breddes på detta.

På detta sattes fram smår bröd syllefläsk, juloslen som blivit särskilt tillagad till jul, och en karaff med godt öl och i bondehemmen var den sedvanliga brännvinsflaskan med glas till alla, för alla skulle på julaften laga sig en sup eller åtminstone läppa på öl, Och så kom julfisken med senarp till dopps och potatis, och så fiske supen, sedan kom risgrumsgörelen och så gröta supen, de fick inte äta för mycket grött för då kunde gröta hästen komma på dem.

men även var det väldigt med att rymma till gröten.

Som jag hört några gamla rim! Denna gröten är kokt i gryta^{en}
och inte på en stubbe, du välsigna matmor och hennes gubbe.

Denna gröten är kokt i en gryta, och inte på en slänge, ja skad
äta gröt både nu och länge.

En kusk på en gård benämnd som tinnarm för "katten" satt vid bordet,
tillsammans, var där en bordsgranne. Sade denne gröten är kokt
i en gryta, och inte i en ~~tratt~~, du bevara oss för alla gamla
framingor o en oskallig kår.

Två bönder satt intill varandra och åt gröt, sade den ene bonden
ja seder breve ditt nöd o äder gröt. Ja seder breve ditt få
o gör såu må. "Sa den andre" bonden

Ja denna gröden ä kokt i om gryda o inte i om sårp.
Du ska inte äjda gröt såu du får bugvärk.

Denna gröden ä kokt i en gryta o inte i spenn
Du välsigne matmor och hennes man

Denna gröten är kokt i en gryta o inte i en bytta, du ska
inte ta mer i ske-en än du vinner tötta. (lyfta)

vid tolvslaget skulle alla lägga sig, då ansåg man tiden var inne då Frälsaren föddes, och då skulle ljusen tändas i stakarna. De som sågo bättre än andra fingo då se, att dessa brunno med två lågor, och vad alla kunde observera var, att ljuset flämmande ovanligt starkt under denna tid. Så talade de gamle om från sin tid.

Sedan gick man till sängs för julottan var tidligt på juldagsmorgon, klockan 6 var julottan på juldagsmorgon i min barndom, jag minns från min barndom jag bevistade julottan i Farstorp kyrka. I alla hus och gårdar brunno ljus i fönstern, och mitt i kyrkan strålade kyrkan i sitt belysning, och från alla håll och kanter strömmade folk i kyrkan.

Efter denna slut gällde det att komma hem så tidigt som möjligt. Den som först kom hem ansågs nämligen under det kommande året få först inbärgat, och därför blev det en körande och kappspinnande över gårdar och skogar av helt annat slag än då man färdades till kyrkan.

8) Juldagen firades: största sticket. Den ansågs vara av all för högtidlig natur för att man skulle vara sig göra eller

etter en nattags besök. Gick man bort då kunde det hända att man blev emottagen med varmt fiskewatten. Min mor sade till mig när jag ville gå ut och träffa mina kom-sater; Så på juldagen skall man vara hemma, för min^{mor} sade till mig kommer du till "naboen" så kastade de varmt vatten efter^{dig}, och så kan det gå för dig också. Sade min mor.

Middagen denna dag bestod av rester från jultorset, under julafon. I gamla tider under hela julhelgen skulle bordsel stå klappad, så att var och en kunde taga sig mat då man så önskade. Man fick hålla sig i stillhet denna dag, de äldre lärte jultalstraktelser. Man gick tidigt i säng juldagskväll. Framförallt ungdomen måste om annan degenoronen vara tidigt uppe. Var det något som försore sig kunde det nämligen hända, att man kom hem från götselstaden inbästad i ladvärd, och dessa hysser var mycket vanliga. En älskare som sög sig in och gödskade ut kastades på stället där förmådet fjönade, så när hon kom ut var utgödsat och sent, men då var han borta, men hon anade vem som gjort det. Vidare brukade stoffans sidderne i den tidiga morgongymningen.

omlända. De voro flera ryttare och de hade gran siskostrar i
hättarna. Vid ankomsten till gårdarna sjönga de den sedvanliga
slaffans visan. I min barn ålder vid 9 års ålder såg jag de förste
slaffans riddarne de voro en ätta stycken ryttare som kom ridande
upp till mitt hem och sjöng slaffans visan, och far var ute hos dem
han gick ut till varje ryttare och gav dem en sup, och mor bjöd
dem på kakor sedan red de mot hemmen, sedan tog det slut,
för hästägarna tyckte att de pressade hästarna, för de bleo många
gångar lite väl glada i hägen, av traktöringen i gårdarna.
Barnslagen började lekas bland ungdommen. Att "leka jult"
var det vanligaste den tidens ungdom visste.

9. Julhelgen började jult afton, en av de äldre läste julevangeliet,
men det var blott en del.
10. Vi få inte glömma den bekanta seden, att på julaftonen kasta
in jultaknuten, något som skulle svara mot våra dagars
jultklappor. Ibland var det av familjens egna medlemmar,
ibland av grannarna, som "knutarna" slängdes in. I allmänhet
innehöll jultaknuten någon annorlunda gåva inbjudad i en myckenhet.

av tyg eller papper. Vid inkastandet av julknuten öppnades låsan på glänt, varefter gåvan med en duns kastades in på golvet. Sedan blev det ett försirgande av husets inredningar, för att om möjligt tagas fass på inkastelsen, vilket dock mera sällan lyckades.

Det var i flesta fall namn på paketet till mottagaren.

- 11) Bland ungdommar var det flocklekar och prattlekar, såsom "gömma ringen" Sälja vadmar, myskal skor, och bland barn var det nöj gissning. Såsom udda och raka, och lägga nättor till drake visst antal till huvud, brast ben, och klo, och rygg, ben och klo, och Svans, den som skulle gissa på draken skulle hava förbunden ögon, och en följade den förbundne vid öret och såte förgäfs på en röt av huvudet. Så följades hela huvudet och följande hela draken kunde han gissa såh vart han alla nöterna.

Dans var vanligt i bonde hemmen såväl som i torp, och handtverkare hemmen med dans bring julgranen, men barnen var de som hade sitt bästa nöje med ringdans bring den.

12. det var ^{en}kyrköket en vacker sed i gårngen ~~tid~~ i den mörkaste tiden på året, med utsatta levande ljus i förstret mot kyrkvägen, och bygatan, guldagsmorgon när folket var på väg till julotta.

nu är det mesta borta, utan det skulle ännu hållas kvar i de avlägsna kyrkbyarna i norra Skåne. Men kyrkovackinnästaren i Farsjö omtalade, att julottan i hans barndom var ändå mera storartad än nu. Färderna till julottan var av symmetriska högtidlig bestämdhet. Framförallt var detta förhållande, om maten var mätt och snön högt märken i vitt. Från alla håll och kamter kom man tillgånge i långa rader till kyrkan. Antingen man var åkande, ridande eller gående hade man pådrädd bloss i händerna. För skenet från dessa belyste de snöhögda gränarna i skogarnas djupet, flammade midsvitt ombering över de vida slättarna, gav det en sådan stämning som aldrig vid en annan tid på året, och därför gav det också intryck hos var och en, som varit med om detta, vilka aldrig komma att förblekna; Utan för kyrkan på kyrkbacken lades alla blossen, som av kyrkobesökarna medförts, och blev därav ett stort flammmande bål, som spred sitt sken vida ombering och merödes brann så länge gudstjänsten varade.

Så omtalade den över sjuttio årige ringaren om sina intryck om julottan i hans barndom, och det och det är över femtio år sedan

jag hörde honom berätta detta.

I min barndom var det mycket vanligt att de gicka julaspröke några unga män av byns ungdom kläddes ut sig och mask för ansikten, och i tal försökte att göra sig okända, men det var alltid någon som inte kunde helt förvänta sin kost utan de blevo nämnda vid namn då ville de ju gärna avlägsna sig, de blevo bjudna på förtäring och i alla hus och gårdar var brännvinet tillfirmandes i varje hus och gård, så en sup brännvin blev de bjudna men även kakor och mätter.

- 13) Nyårsafon hörde till en vanlig gad sed att vid lotuslaget skriva det nya årets nummer över dörren i storstugan, och vid samma tid skulle det gamla året skjutas ut, och man kunde höra skotten eka mellan grändarna, och skotten eka runt om i byggen i den lilla nyårsmatten var det stämmingsfullt att höra denna mångåriga sed från fäderna i gången tid, men denna sed för lever än i byggen, nu nyårsafon hörde jag skotten knalla i byggen klockan tolv knallade det i stadens omgivningar:

Men en så stämmingsfull nyårsafon kommer jag aldrig mer att uppleva! Som när jag vid barndomshemmet hörde när de i

Kyrkan ringde in det nya seklet 1900, det var en stilla lugn natt
marken utan snö, litnande väder som nu, jag hörde vid Totvslaget
singing från tre landsorts kyrkor, Stoby, Sandby, Tjörnaberga
kyrkor.

Tretton afton, kallades av de gamle "Totte avlön" det var som tretton
dagen visst säktras som helg, men det var ju inte som jul eller nyårs
helgen, man bade ju sedan i min barndom "Trettonare häjlen" sin
ä da stut må julen. Men visst var det som skämt. Kunt kör
julen ut, men ungdommen hade ju knutit vat som uttryck för
det gamla att köra julen ut.

Kyndelsmässodagen, de gamle sade att Kyndelsmässe knuda då börjar
vintern att tuda - om det varit kallt förut så när de kommit så
långt som till kyndelsmässan så gick det fram åt.

Lille julafton: Var dagen för julafton, för allt som inte medkunnits
förut måste då utföras, den benämndes för årets skräpiga dag.
Trettondagsfesten var i sig den sista av mera högtidlig
natur, som man anordnade under julen. Några dagar till med lek-
stugar och röjer, så kom skjutliden knut, som kört julen ut

Och så var det att återgå till de vanliga förhållandena och sed-
vanliga bestyrken..

14. Vad beträffar tjänstetid i äldre tid var husbonde fattig och tjänarne
ett, och jultiden till och med nyårsfesten var inte något arbete
utom det nödvändigaste för djurens utfodring.

Dessa här relaterade julseder är från min barndom och vad
som minna fäder om talat.

Herman Nilsson
adrs Slättena box 231.

Hässelholm.